

Ljuba Stojanović* 19. VIII. 1860. u Užicu, srednju školu u rodnom mjestu i u Šapcu, Veliku Školu u Beogradu apsolvirao je 1883. Potom boravak u inozemstvu (Wien, St. Petersburg, Berlin, Leipzig itd.) 1884.—1889. Iste godine postavljen je za profesora II. gimnazije u Beogradu, 1891. izabran za docenta Velike Škole, a 1893. za profesora. Umirovljen je već 1899. (poslije ivanjdanskog atentata) i to zbog pisma kojim je pozdravio ljude nepravično osuđene za atentat na kralja Milana. Kao kod mnogih predratnih naučenjaka u Srbiji i Ljuba Stojanović je vodio dvostruk život: učenjaka i političara. Politikom se Lj. Stojanović počeo baviti od 1897. (od dolaska dr. Vladana Gjorgjevića na vladu). Prvi puta je bio narodni poslanik 1901. godine. 29. maja 1903. bio je na položaju ministra prosvjete, a 2. augusta podnio je ostavku, zatim je ponovo vraćen, da 26. I. 1904. ponovo podnese ostavku. 19. maja 1905. postao je ministar pretsjednik i ministar unutrašnjih dela, a kasnije ministar prosvjete. U Grujićevom kabinetu 1906. ponovo je postao ministar prosvjete, ali je 17. aprila dao ostavku sa cijelim kabinetom. I 1909. bio je ministar prosvjete u Novakovićevom kabinetu, 1910. postao državni savjetnik iz penzije. Bio je što se tiče stranaka samostalni radikal, pa zatim republikanac. I zbog potonje svoje pripadnosti, kad je 1923. izišao novi činovnički zakon, dao je sam od sebe ostavku kao sekretar Srpske Kraljevske Akademije, smatrajući da zbog svog političkog uvjerenja ne može primati plaću. Akademija mu je uzavila ostavku.

Lj. Stojanović istaknuo se kao izdavač starih spomenika, narodnih umotvorina i sušte historijske građe. (Isp. bibliografiju u IX. i XXXII. Godišnjaku Srpske Kraljevske Akademije). Bio je urednik izdanja Vukove korespondencije, odlično je obrađivao probleme starih ljetopisa, izdavao zapise i natpise, ukrajno, bio radina života, da se filološki trud ovdje i ne spominje. On je 1898. komentarom snabdio fotolitografsko iluminirano izdanje Miroslavova Jevangjelja. 1924. je objavio »Život i rad Vuka Stefanovića Karadžića«, a 1927. izdao »Stare Srpske Rodoslove i Letopise«.

Lj. Stojanović bio je jedan od posljednjih predstavnika slavistike Miklošičeve škole, i tako se, kao i u politici, češće činilo »da on odvaja jedne delove našeg naroda od drugih« i »da je više Srbin nego li Hrvat ili Slovenac«. No on je surađivao naučno i u Zagrebu. 1881. izdao je u XIII. knjizi »Starina« Jugoslavenske Akademije: »Nekoliko srpskih ljetopisa: Studenički, Hadži-Jordanov, Sjenički, Podgorički, Verkovićev

ljetopis« i 1886. »Jedan prilog k poznavanju bosanskih bogumila« (1922. postao je dopisni član zagrebačke akademije).

Za razliku od mnogih, naročito savremenih učenjaka, koji zbog taštine umiru već za života, kojima nije dosta »jubileja«, fotografija i spomenica, adoracije svake vrste, koji mrze sve i svakoga (vanitas vanitatum propter vanitatem...) — katonski značaj Ljubomira Stojanovića ogradio se još za života za slučaj poslije svoje smrti da ne bude »ni parade, ni venaca, ni govora«. U svom nekrologu dr. A. Belić, prof. univ., istaknuo je na ovaj način karakter pokojnog Ljubomira Stojanovića: »Ponosit, odlučan i bez ikakvih kompromisa, on je brzo, od 1903 do 1912, uvideo da ne može da nametne celoj stranci svojoj, koja je došla na upravu zemlje, svoje političko shvatanje i doneo je čvrstu, nepromenljivu odluku da mu u njoj više nema mesta. Dao je ostavku na vođstvo i sišao je u redove prostih boraca. Odvojio se od visokih položaja (ministra predsednika i ministra) i od svega što mu je u materijalnom pravcu politička karijera donela. Kako je u taj mah bio državni savetnik, dao je ostavku na savetništvo; kako je trebalo da dobije penziju, nešto povećanu njegovim različnim političkim položajima, on se odrekao i penzije. U 52 godini života, pošto je u tridesetogodišnjem naporu svome dao svojoj zemlji i svu ogromnu snagu svoju, i najlepše godine života i bezgraničnu ljubav svoju, on se našao na ulici, bez sredstava, sa dugom na svojoj kućici u Paliluli. Sve molbe njegovih prijatelja nisu ga mogle odvratiti od ovoga. Njega je mučilo samo jedno pitanje: Da li je dobro i pravilno promerio kako mu valja učiniti. Kad je bio načisto s tim, njegova je nepokolebljiva odluka pala i niko je više i nikad više nije mogao izmeniti. U shvatanjima svojim starao se uvek samo o jednom — kako će pogoditi onaj put koji vodi cilju bez zaobilazjenja. U njegovoj prirodi bilo je nečeg nesavitljivog i čisto kruhog. On nije nikad propovedao drugima kako će i šta će činiti, jer nije hteo uzimati odgovornosti za njihov rad i njegove posledice. Ali zato je bio surov prema sebi i u najsitnijim stvarima. On nije bio moralista, već oličenje morala; on se nikad nije razmetao svojim poštenjem i čestitošću; ali je bio sam sušto poštenje i čestitost. On bi mogao s pravom reći: ne slušajte šta govorim, nego me sudite po radu mome, po onome kakav sam prema sebi. Ako se i za koža moglo reći da pretstavlja živo oličenje duboke i produbljene razmišljanjem pretstave o tome šta jedan pravi građanin treba da bude — to se može reći za Sto-

janovića. U njegovu žustrom hodu, u često prekom govoru, u punom veselosti razgovoru — teško bi se poznala priroda ovog čoveka, koju je nešto vezivalo po jačini volje i sposobnosti njoj sve da potčini sa hrišćanskim asketima ili svojevoljnim stradaocima za svoja uverenja.

Život pok. Lj. Stojanovića kao učenjaka ilustruje i njegova oporuka. Za univerzalnog nasljednika, prema oporuci pok. Stojanovića, određen je Srpski Seminar beogradskog Univerziteta, koji ima da raspolaže sa cjelokupnom imovinom kako nađe za dobro. Svake godine za Svetog Savu Seminar ima da podnese izvještaj o radu. Ako to uprava Srpskog Seminara ne bi učinila, onda prema oporuci cijelo imanje prelazi na upravu jednog posebnog odbora u Užicu, odakle je pok. Stojanović rodom. U slučaju da i taj odbor ne bi po odredbama oporuke postupio, imovina prelazi u ruke zadužbinskog odjeljenja ministarstva prosvjete. Pok. Stojanović ostavio je 95.000 dinara gotovog novca na uložnim knjižicama, oko 450.000 u raznim akcijama od vrednosti, ratnoj šteti, akcijama Narodne banke, ratnim zajmovima i tako dalje. Ostavlja i kuću koja vrijedi oko 600.000 Din. kao i biblioteku u vrijednosti od nekoliko stotina hiljada. Pored toga, ostavio je Srpskom Seminaru i prihod od svojih školskih knjiga koji iznosi godišnje od 15 do 30.000 Din. Zadužbina koja se ovim osniva zvat će se »Zadužbina Sare i Vase Stojanovića, puškara iz Mostara«. To su imena njegove majke i oca. Upravu Srpskog Seminara sačinjavaju profesori Univerziteta gg. Pavle Popović, Aleksandar Belić, Stanoje Stanojević i Vladimir Ćorović.

Ljubomir Stojanović umro je 16. VI. 1930. u Pragu u jednomu sanatoriju. Smrt ga je zadesila s korekturom u rukama II. knjige »Povelje srpskih vladalaca«.

*

31. VIII. 1930. umro je u Badenu kod Beča i dr. Vladan Gjorgjević (* 21. XI. 1844. u Beogradu), isto poput Lj. Stojanovića mnogostrano aktivan javni radnik predratne Srbije, organizator njezina vojnog saniteta, diplomat, državnik, a pored toga trajno se zanimao i historijom. Bio je tjelesni liječnik i prijatelj kralja Milana. Za Gjorgjevićeva ministarstva zbio se 1899. atentat na kralja Milana, a 1900. vjeridba kralja Aleksandra Obrenovića s Dragom

Mašin. Poradi potonjeg slučaja dr. Vladan Gjorgjević je ostupio. 1906. bio je osuđen na 6 mjeseci zatvora, po optužbi, što je u svojim historijskim publikacijama objelodanilo tajne državne dokumente.

Dr. Vladan Gjorgjević objavio je niz historijskih publikacija, tako »Istoriju srpskog vojnog saniteta« (4 knjige), »Priloge za istorije spoljne politike nove Srbije«, »Istoriju srpsko-turskih ratova 1876., 1877. 1878. pa kolekciju ispisa iz bečkih arhiva pod naslovom »Evropa i Balkan« (Rumunija, Crna Gora, Venecija, Turska, veze s Austrijo mi Rusijom) publikacije u izdanjima Srpske Kraljevske Akademije, itd. (isp. Godišnjak Srpske Kraljevske Akademije XXXII. 1923. Beograd 1924. str. 177. i d.) Ali je pisao bez stručne kontrole te se svašta potkralo u tim akademijским publikacijama.

Dr. Vladan Gjorgjević živio je posljednje vrijeme u Beču, i tu se još uvijek živo zanimao skupljanjem historijske građe za svoj na veliko zasnovani zbornik izvora moderne historije pod naslovom »Evropa i Balkan«. Osobito mu je dobro došla koncesija poslijeratne republikanske vlade u Beču te je mogao publikovati iz Državnog Arhiva u Beču i materijal poslije 1848. sve do 1894.

*

30. IV. 1930. umro je u Beogradu naš suradnik Emilo J. Cvetić, profesor ta-mošnje Više pedagoške škole, koji je u III. knjizi (str. 206.) »Narodne Starine« (1924.) objavio svoju publikaciju »Vrenčevići« iz doba kneza Miloša. Kao većina današnjih beogradskih etnografa i antropogeografa ion se kretao u historiji kao u svojoj domeni, tim više, što se na Cvijićev poticaj intenzivno počeo baviti poslije dolaska u Beograd historijskom geografijom. Pokojni Cvetić rođen je u Beogradu 1876., od 1895. do 1900. polazio je historijsko-geografski osek Velike škole. Više godina sproveo je kao nastavnik učiteljske škole u Jagodini i otuda njegova monografija »Stara Jagodina«. Od popularnih spisa ističu se: »Novopazarski Sandžak«, a napisao je i jednu »Geografiju za IV. razred osnovnih škola«. Posljednjih godina mnogo se zanimao za topografiju starog Beograda i sredivao lijepu kolekciju fotografija starih kartografskih radova u vezi s historijom pojedinih naselja Beograda. Bio je i jedan od glavnih organizatora ovogodišnjeg III. kongresa slovjenskih geografa i etnografa, koji je održan u Jugoslaviji.